

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

Na przykładzie Polski i Czech

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH

RELACJE

12/2016

www.csm.org.pl

Projekt współfinansowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsza publikacja wyraża jedynie poglądy autorów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem
Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

2

1. Przestrzeń publiczna. Jak strategicznie planować miasto i włączać mieszkańców w te procesy?

Zarówno w Polsce, jak i w Czechach wykorzystanie i zagospodarowanie przestrzeni publicznej jest ważnym elementem polityki lokalnej. W obydwu państwach problem z odpowiednim zarządzaniem terenami należącymi do miasta ma swoje źródło w komunistycznej przeszłości: jeśli coś jest wspólne, to jest niczyje – brakuje osoby odpowiedzialnej za kreatywne wykorzystanie niezagospodarowanych obszarów. Jednak ćwierć wieku po zmianach ustrojowych zmienia się też mentalność ludzi. Coraz częściej mieszkańcy chcą mieć wpływ na wygląd swojej najbliższej okolicy, a także brać udział w procesach decyzyjnych przy planowaniu nowych inwestycji.

W Polsce możliwe jest to dzięki budżetowi obywatelskiego (partycypacyjnemu). Dzięki niemu mieszkańcy gminy, dzielnicy lub osiedla mogą uczestniczyć w projektowaniu lokalnych wydatków. W odróżnieniu od konsultacji społecznych, w wypadku budżetu partycypacyjnego decyzje podjęte przez mieszkańców są

wiążące. Najlepszym przykładem wykorzystania tego rozwiązania jest Łódź, w której w 2016 r. zrealizowano 87 projektów zainicjowanych przez łodzian o łącznej wartości 40 mln złotych. Budżet obywatelski nie tylko ułatwia identyfikację najistotniejszych potrzeb mieszkańców, ale przede wszystkim wspomaga integrację lokalnej społeczności i podnosi poziom zaufania do władz samorządowych.

W Czechach budżety partycypacyjne to jeszcze wciąż marginalne zjawisko. Władze lokalne nie pytają się mieszkańców o ich potrzeby, tylko narzucają im z góry określone rozwiązania. Jednak to powoli zaczyna się zmieniać. Świadczy o tym między innymi powołanie Instytutu Planowania i Rozwoju w Urzędzie Miasta Pragi, który wydał właśnie podręcznik dotyczący ożywiania przestrzeni publicznej. Jego głównym celem jest uświadomienie mieszkańcom, że mają rzeczywisty wpływ na decyzje władz miasta, choćby poprzez organizowanie happeningów związanych z daną ulicą, konsultacje społeczne czy wzajemną wymianę pomysłów.

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

3

Rekomendacje:

Najważniejsze czynniki sukcesu przy realizacji budżetu obywatelskiego to:

- powołanie zespołu, który będzie koordynował prace nad przygotowaniem tego budżetu,
- zaangażowanie społeczności lokalnej poprzez organizowanie spotkań w każdej dzielnicy i określenie potrzeb mieszkańców,
- zaplanowanie działań informacyjnych w Internecie i głosowanie nad zgłoszonymi projektami,
- komunikacja między wszystkimi podmiotami, które są zaangażowane w projekt (poprzez Internet i lokalne media).

2. Rewitalizacja miast – dlaczego jest ważna? Jak należy zaplanować działania rewitalizacyjne i?

Rozwój miast musi być ukierunkowany na poprawę jakości życia. Miasta mają być dobrym miejscem do życia, z którym mieszkańcy identyfikują się i w którym chcą mieszkać. Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, które

utraciły swoją pierwotną funkcję (np. przemysłowych) poprzez znalezienie dla nich nowego zastosowania i ich całkowitą renowację. Aby ten proces zakończył się sukcesem, musi mieć silną podstawę w strategii miasta.

Polskim miastem, dla którego kwestia rewitalizacji stanowi o sukcesie całej aglomeracji jest Łódź. W 2012 miasto przyjęło „Lokalny program rewitalizacji Łodzi 2020+”, który zakłada odnowienie zabytkowego centrum miasta, na które składa się m.in. ponad 10 tys. budynków mieszkalnych, dworzec Łódź Fabryczna oraz stuletnia elektrociepłownia (powstanie w niej centrum sztuki filmowej, planetarium, kino 3D, biblioteka, galeria oraz studia seminaryjno-konferencyjne).

O ile w Polsce rewitalizacja w większości dotyczy obszarów mieszkalnych, to w Czechach przeważa przekształcanie przestrzeni postindustrialnych (kopalń, fabryk) na kompleksy biznesowo-kulturalne. Jednym z przykładów udanej rewitalizacji jest DOV - Dolni Oblast Vitkovice. To przemysłowy teren położony w centrum Ostrawy, w którym kiedyś była huta żelaza, koksownia, kopalnia i elektrownia. Dziś mieszczą się tu

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

4

galerie sztuki, muzeum techniki, sala zabaw dla dzieci, restauracje i sale konferencyjne.

Istotną sprawą w trakcie realizacji programów rewitalizacji jest pozyskanie partnerów społecznych – organizacji pozarządowych realizujących działania należące do sfery społecznej procesu rewitalizacji. W Czechach mniejszą rolę odgrywają władze samorządowe, ponieważ istnieje bardzo duże zaangażowanie kapitału prywatnego, a także znacznie bardziej niż w Polsce rozbudowany jest sektor partnerstwa publiczno-prywatnego. Oprócz tego, niektóre projekty rewitalizacyjne finansowane są poprzez crowdfunding. W Polsce ten rodzaj pozyskiwania funduszy – charakterystyczny dla przedsięwzięć kulturalnych, naukowych czy społecznych – nie był do tej pory szeroko wykorzystywany na rynku nieruchomości.

Rekomendacje:

- włączenie rewitalizacji do strategii rozwoju miasta,
- szeroka partycypacja – mieszkańcy rewitalizowanych dzielnic muszą być

uwzględniani w procesach decyzyjnych już na etapie projektowania,

- promocja idei partnerstwa publiczno-prywatnego jako sposobu na efektywniejsze sfinalizowanie procesów rewitalizacji,
- wypracowywanie oraz promocja dobrych praktyk w dziedzinie przygotowywania i realizacji projektów PPP,
- tworzenie płaszczyzny dialogu między podmiotami publicznymi a partnerami prywatnymi,
- monitoring rozwoju inwestycji w ramach PPP i na tej podstawie przygotowywanie propozycji zmian regulacji prawnych.

3. Finansowanie inwestycji. Jakie są formy pozyskiwania środków na nowe projekty w miastach?

Finansowanie inwestycji przez sektor prywatny jest zjawiskiem znacznie bardziej rozbudowanym w Czechach, niż w Polsce, gdzie wciąż dominuje myślenie, że głównym sponsorem powinno być miasto. W Czechach oczywiście też ist-

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

5

nieje zjawisko finansowania inwestycji ze środków publicznych, ale w znacznie mniejszym stopniu, niż ma to miejsce nad Wisłą. Powodem tego jest fakt, że czeskie miasta są w znacznej mierze zadłużone i nie chcą dodatkowo powiększać swoich długów. Mają też większy dystans do finansowania dużych inwestycji, bo boją się późniejszych kosztów związanych z zarządzaniem i utrzymaniem. Dlatego też o wiele łatwiej jest stworzyć dogodne warunki dla prywatnych podmiotów, które mają pieniądze i również chciałyby partycypować w rozwoju miasta. Najlepszym przykładem takiego partnerstwa jest wspomniana Ostrawa, która przeżywa obecnie ekonomiczny boom w branży deweloperskiej. Po zakończonym sukcesem procesie budowy stref ekonomicznych nastąpił masowy napływ krajowych i zagranicznych inwestorów. Ostrawa stała się siedzibą wielu znanych firm, takich jak CTP Invest, PEGATRON Czech, Tieto, SungWoo Hitech, ArcelorMittal, Siemens i wiele innych.

Rekomendacje:

- stwarzanie dogodnych warunków podatkowo-prawnych dla prywatnych inwestorów,
- zwiększenie roli modelu PPP przy okazji kolejnych inwestycji.

4. Inteligentne aglomeracje. Jak technologie smart mogą przyczynić się do rozwoju miasta?

Koncepcja inteligentnego miasta to nic innego, jak jego ulepszenie poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii. Miasto ma być wydajniejsze, wygodniejsze i tańsze w utrzymaniu. W Polsce dotyczy to przede wszystkim infrastruktury: systemu sterowania ruchem, energooszczędnych latarni LED czy bezprzewodowego, miejskiego Internetu. Takie rozwiązania z powodzeniem funkcjonują m.in. w Szczecinie, Gdańsku i Wrocławiu. Gorzej wygląda sprawa z wdrażaniem technologii od strony użytkownika. Brakuje aplikacji mobilnych informujących o sytuacjach kryzysowych w mieście, przerwach w dostawie prądu, czy choćby o robotach drogowych i planowanych objazdach. Jest to spowodowane

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

6

niedostateczną wiedzą samych urzędników magistratu na temat możliwych i dostępnych ułatwień technologicznych, dzięki którym mogliby zoptymalizować swoją codzienną pracę.

Z raportu ośrodka THINKTANK wynika, że wśród barier utrudniających wprowadzanie idei „smart cities” w życie są: brak kompleksowego podejścia (53%), brak zapisów dotyczących tego zagadnienia w strategicznych dokumentach obejmujących rozwój miast (52%), przypisanie ewidencji zasobów do pojedynczych komórek organizacyjnych w urzędach i ich agendach oraz brak integracji działań poszczególnych jednostek prowadzonych przez samorządy (po 51% wskazań).

Dlatego Polska powinna brać przykład z czeskich rozwiązań, gdzie takie platformy wymiany informacji czy są codziennością. Poprzez inteligentne miasta rozumie się nie tylko ułatwienia w ruchu drogowym, ale przede wszystkim w komunikacji pomiędzy urzędami a ich użytkownikami. Właściwa komunikacja i polityka informacyjna w nawet najdrobniejszych sprawach, jak np. zmiana organizacji ruchu spowodowana remontem drogi czy

zbudowanie nowych stacji dla rowerów miejskich, przekłada się na wzrost zaufania mieszkańców do lokalnych władz.

Rekomendacje:

- konieczność edukacji kadry zarządzającej średniego i wyższego szczebla w zakresie dostępnych rozwiązań IT,
- tworzenie dobrego prawa – ważne są regulacje, które zachęcają do współpracy sfery publicznej i prywatnej, szczególnie w zakresie nowych technologii,
- cyfryzacja urzędów – tworzenie miejskich aplikacji na smartfony i usług internetowych umożliwiających komunikację z mieszkańcami na temat bieżącej polityki władz samorządowych.

5. Gospodarka współdzielenia, a rozwój miast. Nowe typy usług i inicjatyw gospodarczych

Ogrom możliwości, jakie oferuje gospodarka współdzielenia, to doskonałe narzędzie rozwoju inteligentnych miast i budowania lokalnej wspólnoty. Pod warunkiem, że samorządy wiedzą, jak z tych danych skorzystać. Pokazują to dobrze

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

7

przykłady zza oceanu, gdzie władze Bostonu porozumiały się z Uberem, który dzieli się z urzędnikami danymi o trasach przejazdów oraz częstotliwościach kursów. Wspiera w ten sposób prace służb miejskich nad dopasowaniem transportu publicznego do faktycznych potrzeb mieszkańców.

Zarówno w Polsce, jak i w Czechach nie myśli się nad uregulowaniami prawnymi dotyczącymi zjawiska *sharing economy*. W Czechach urzędy pełnią rolę obserwatorów: wolą się przyglądać, jak będzie ewoluować gospodarka współdzielenia, nie chcą regulować prawnie nowych modeli usług. W Polsce natomiast Ministerstwo Rozwoju bada, w których sektorach usług Polska mogłaby się specjalizować, ponieważ transformacja cyfrowa jest pierwszą rewolucją, w której Polska bierze aktywny udział (Czesi jako część Cesarstwa Austro-Węgier uczestniczyli w pierwszej rewolucji przemysłowej, czego dowodem jest choćby mocno rozbudowana sieć kolejowa).

W Polsce ciekawym pomysłem jest serwis NaprawmyTo.pl, powstały na wzór angielskiego Fix-MyStreet.org. Mieszkaniec, który dostrzeże w mieście usterkę,

np. niedziałającą latarnię czy zdemolowany przystanek, może ją od razu zgłosić za pomocą smartfona, a potem śledzić jej naprawianie online. Z serwisu na razie korzysta 11 mniejszych miast, lecz w ciągu dwóch lat od powstania rozwiązano już ponad 19 tys. zgłoszeń.

Rekomendacje:

- działanie w oparciu o zaufanie i eliminowanie niepotrzebnych barier to jedyne, czego muszą się nauczyć miejscy urzędnicy, by zacząć w pełni korzystać z gospodarki współdzielenia.

6. Mobilność w miastach. Jak zoptymalizować wykorzystanie różnych środków transportu?

Wszystkie miasta i regiony w Europie dążą do tego, aby przesunąć środek ciężkości z transportu samochodowego na transport zbiorowy. Jest to trudne zadanie, ponieważ zarówno w Polsce, jak i w Czechach samochód jest postrzegany jako dobro, które definiuje miejsce jednostki w społeczeństwie. W obydwu państwach polityka władz dotycząca ograniczania możliwości parkowania w centrach miast czy podwyższająca opłaty

STRATEGIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIAST

8

parkingowe budzi niechęć do władz, ponieważ jest traktowana jako próba odebrania jednostce wolności i możliwości wyboru.

Centrum Stosunków
Międzynarodowych

Rekomendacje:

- nagrody, nie ograniczenia – nie przez zakazywanie i nakładanie kar, lecz przez motywowanie i ulgi pieniężne można zachęcić kierowców do korzystania z alternatywnych środków transportu,
- budowa nowych parkingów zarówno w śródmieściu, jak i na obrzeżach miasta – zachęci kierowców do spędzania wolnego czasu w mieście, a nie poza nim, co przeloży się na ożywienie sektora usług,
- zwiększenie ilości rowerów miejskich i punktów ich wypożyczania,
- przeprowadzenie badań wśród mieszkańców w celu ustalenia, jakie są ich potrzeby i oczekiwania wobec transportu publicznego,
- projektowanie przestrzenne – zintegrowana inwestycja terytorialna zmusza do wychodzenia poza granice miasta przy projektowaniu systemów transportowych.

CSM jest niezależnym, pozarządowym ośrodkiem analitycznym zajmującym się polską polityką zagraniczną i najważniejszymi problemami polityki międzynarodowej. Fundacja została zarejestrowana w 1996 r. CSM prowadzi działalność badawczą i edukacyjną, wydaje publikacje, organizuje konferencje i spotkania, uczestniczy w międzynarodowych projektach we współpracy z podobnymi instytucjami w wielu krajach. Tworzy forum debaty i wymiany idei w sprawach polityki zagranicznej, relacji między państwami oraz wyzwań globalnego świata. Działalność CSM jest adresowana przede wszystkim do samorządowców i przedsiębiorców, a także administracji centralnej, polityków, dyplomatów, politologów i mediów. Od 2009 r. CSM jest uznawany za jeden z najlepszych think tanków Europy Środkowo-Wschodniej w badaniu „The Leading Public Policy Research Organizations In The World” przeprowadzanym przez Uniwersytet Pensylwanii.

Centrum Stosunków Międzynarodowych ul. Mińska 25, 03-808 Warszawa t: +48 22 646 52 67

 www.twitter.com/CIR_CSM

 www.facebook.com/CIR.CSM

CENTRUM
STOSUNKÓW
MIĘDZYNARODOWYCH